
SERİ **B**

CİLT **36**

SAYI **3**

1986

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ
DERGİSİ

EVİNİZİN BAHÇESİNİ Mİ DÜZENLİYORSUNUZ?

Doç. Dr. Ö. Bülend SEÇKİN¹

Kı s a Ö z e t

Bu makalede, bir ev bahçesinin düzenlenmesinde esas olan bazı prensibler konu edilerek, özellikle planlamanın gereği ve önemi vurgulanmış, keza planlamayı dikté eden öğeler kendi bahçesini düzenlemeye çalışan meraklı bir amatör bahçe mimarına (!) faydalı olacak bir biçimde işlenmiştir.

Hızlı ve düzensiz bir kentleşmeyi yaşayan ve genelde tarımsal uğraşıya yatkın ve alışkın ülke insanımızın varlıksızında ve azgellirli-sinde bugün özellikle ev bahçelerinin düzenlenmesi kendi görüş ve emeği ile gerçekleştirilmektedir. Ve böyle bir uğraşı ile ortaya çıkan işler bilimsel ve sanatsal gerçeklerin ışığında yakından gözleendiğinde, ne yazık ki, harcanan onca emeğin, paranın ve zamanın çoğu kez ulusal bir kayıp olduğu ve aynı zamanda düzensiz ve uyumsuz manzaralar ortaya çıkardığı görülmektedir. Bu durum karşısında, konuya merak duyan ve bu tip uğraşmayı zevk edinen ev sahiplerine yardımcı olmak, yol göstermek, konu üzerinde teknik ve bilimsel inceleme, araştırma ve uygulama yapan kimselerin kanımca görevleri arasında bulunmaktadır.

G İ R İ Ő

Evinizin çevresindeki alanın, yani bahçenizin düzenlenmesi işine başlamanız, karşınıza yepyeni bir uğraşı alanı çıkaracaktır. Bütün yeni uğraşı alanlarında olduğu gibi, bahçe düzenlemesi işinin de kendine özgü sorunları vardır. Ancak, sorunları her ne olursa olsun, bu iş, sizin için zor ve fakat sürekli bir mutluluk kaynağı olabilecektir. Şüphesiz ilk işiniz, bulabildiğiniz ölçüde, konu ile ilgili katalogların, dergilerin ve diğer literatürün incelenmesi olacaktır. Bu kaynaklarda göreceğiniz kadife görünümülü muntazam çim sahalarına, görkemli-gözkamaştırıcı ağaçlara, çalılara ve sarmaşıklara, rengarenk çiçeklere, iştahı kamçıl原因 meyva ve sebzelere özgü resimler size estetik görüş sağlayacak ve ufkunuzu genişletecektir.

Sonra, bahçe düzenlemeden anlayan kimselerin tavsiyelerine başvuracaksınız. Böylece, nereye ne dikip dikmeyeceğinize ve nerede ne yapmak zorunda olduğunuza ilişkin öneriler alacaksınız. Hatta bunlardan bazıları, size hiç işe yaramayan bitkileri de tavsiye edeceklerdir. Bunlara dikkat ediniz. Bu tavsiyelerin çoğu, iki kişinin görüşlerindeki farklılıklar yüzünden, birbirleriyle çatışacaktır. Fakat, birinde veya di-

¹ I.Ü. Orman Fakültesi, Büyükdere - İstanbul.

gerinde, dikilmesini arzu ettiğiniz bitkiler hakkında bazı fikirlere sahip olacaksınız. Bunlar; bitkilerin çiçeklerine veya çiçek açma zamanlarına, yapraklarının rengine, şekline veya bir başka özelliğine özgü olabilir.

Bu arada, bir fidanlığa yapacağınız ilk ziyaretin sizin için biraz şaşırtıcı olacağı muhakkaktır. Orada, çok değişik türde, boyda, şekilde ve renkte bol miktarda bitkiler vardır. Bunların bir katalogdan seçimi çok kolaydır. Ancak sizin için en iyi öğretmen, fidanlığın kendisidir. Onu sık sık ziyaret ediniz. Fidan parselleri arasında dolaşarak bitkileri tanımaya çalışınız. Tereddüt ettiğinizde, satıcıya veya bir ilgiliye danışınız. Böylece, kısa bir süre sonra, zorlanmadan bitkilerinizi tanıyıp, seçebileceksiniz.

Doğal olarak, bahçe düzenleme işine ilk başlayan bir kimsenin bütün ilgisi bitkiler üzerinde toplanır. Planlama, bitkilerin ne zaman temin edileceğini düşünmek, veya orada-burada benekler halinde belirli desenlerin oluşturulmasına ilişkin henüz billurlaşmamış bazı fikirler çerçevesinde birşeyler tasarlamaktan ibaret olup bütün saha için somut bir plan ancak nadiren mevcut olur. Bu nedenle, bitkiler sahaya geldiğinde nereye hangi bitkinin dikileceği sorunu ile yüzyüze kalırsınız. Hatta, daha önceden hazırlıklı olsanız bile, sözkonusu bitkiler için seçilmiş bulunan özel yerlere onların uygun düşmediklerini görürsünüz.

Bitkiler ne kadar güzel olursa olsun, bu bahçe düzenleme metodu, ancak bir şans eseri olarak dağınık bir etki meydana getirebilir. Hangi bitkinin nereye dikileceği planda gösterilmedikçe, oraya bir meyva veren, şuraya bir çiçek açan ağaç dikilir. Çalıların dikimi, belirli aralık mesafelerle, çoğu kez birbirine çok yakın bir şekilde yapılır. Ve herdem yeşil bitkiler rastgele dağıtılır. Bir çiçeklik tesis edilir, muhtemelen bir kısımda sebzelik olarak bir yer seçilir. O zaman canlı veya cansız bir çit tesisi ihtiyacına karar vermeniz sözkonusu olur. Keza, bitkilendirmeye başlamadan önce dikkatinizi çekmeyen, sözgelimi komşunun garajının durumu, çamaşır ipleri, veya toplumun gözü önünde duran çöp bidonları gibi belirli objeler sorunu karşınıza çıkar.

Bu metod, bahçe düzenleme için sadece pahalı bir yol değil, fakat aynı zamanda, bitkilerin güzelliğini en etkili biçimde sunamayan ve araziden en yüksek potansiyelde faydalanamayan bir şekildir. Böyle düzenlenen bir bahçede, bakım işi daha da zorlaşır. Dekoratif bir etki yaratmak için, tek olarak kullanılan bitkilerin dikilmesinde, bu bitkilerin iyi bir büyüme ve gelişme göstereceği şartların neler olduğu hususu üzerinde nadiren durulur. Oysa bitkiler yaşayan varlıklardır. Onlar büyür, gelişir ve değişir. Dikildikleri yerin yetiştirme ortamına bağlı olarak ya iyi bir gelişme gösterir veya ölür. Bu nedenle, bahçeniz için seçeceğimiz bitkilerin, büyüyeceği toprağa ve iklime uygun olması şarttır.

Herdem yeşil nadide bitkiler, ne kadar ihtimam gösterirseniz gösterin, rüzgârlı bir yerde iyi bir gelişme yapamayacaktır. Bazı bitkiler çok hassastır; bu bitkilerin uzun ömürlü yaşamaları için kışın soğuk bölgelerde koruma altına alınması gerekir. Özellikle kışın, çok fazla su tutan bir kil toprağında toprak drene edilmediği veya bu toprak şartlarına uygun bitkiler kullanılmadığı takdirde bitki kökleri çürümeden dolayı zarar görecektir. Öte yandan leylâklar, güller, şakayıklar ve daha birçok çiçekli ağaçlar gölgede çiçek açmazlar. Meyvalar ve sebzeler de tam güneş ışığına ihtiyaç gösterirler. Bununla birlikte açelya, fulya, çuha çiçeği, eğretilerin çoğu, begonya ve benzerleri yarı gölgeyi tercih ederler.

Güney yamaçlar, bu şartlara uyum gösteren bitkileri gerektirir. Yanlış seçilen bitkiler yüzeysel akışa ve bu akışlarla birlikte toprak taşınmasına neden olur. Ön bahçede hızlı gelişen büyük ağaçlar çimin gelişimini engeller. Geniş bir saha çimsizleşmeye yüzütutar. Bu saha, kuru havalarda tozlu-topraklı, yağışlı havalarda da çamurlu bir manzara arzeder. Her iki durum da, çocukların, kedi ve köpek gibi evcil hayvanların evin içine pislik taşınmasına yolaçar. Zekice yapılan bir bahçe düzenleme, bütün bu durumları bertaraf edecek bitki kullanımını gerekli kılar; örneğin yamaçları koruyacak bitkilerin, zemini temiz tutacak örtülerin, çimi öldürmeyecek ağaçların, ışıklı, gölge, kuru ve ıslak yerlere uygun bitkilerin seçilerek kullanımına ve dolayısıyla bütün bu sorunların çözümüne imkân verir.

Bu bitkileri tam etki yaratacak bir şekilde uygun yerlerine dikmek için bir plana ihtiyacınız vardır. Daha iyiye, ancak bir plânla ulaşılabacaktır. Bu sayede, bahçe düzenleme masrafları düşecek, mekânın daha iyi bir şekilde tanzimi ve yukarıdaki bütün hususların temini mümkün olacak, dolayısıyla bakım işçiliği de azalacaktır. Yalnızca son husus, plânlama için harcanan zamanı fazlasıyla karşılayacaktır.

Eviniz plânlanmış veya henüz inşa edilmemiştir. O plânlanırken, içinde oturulacağı, dinlenileceği, yaşanacağı düşünülmüştür. Bahçenizi de aynı şekilde plânlayınız. Plânlamayı ve bitkilendirmeyi siz yapınız. Değişimi tabiata bırakınız.

Bilindiği gibi, örneğin masa ve sandalyeler büyümez veya bir canlı faaliyeti göstermez. Oysa, çoğu kimsenin unuttuğu bir husus var ki, bir fidanlıktan küçük boyulu olarak satın aldığımız sevimli bitkiler aynı boyda kalmaz. Onlar, büyür, yayılır; bilgisiz ve plansız dikildiğinde pencereleri, kapıları kapatır, bina ve temelleri oynatır, çit üzerinden komşunun avlusuna gövde ve dalları ile uzanır, garağa girip çıkarken otunuzun çizilmesine neden olur.

Bahçenizi plânlamak için en basit yol, çevre şartlarını etraflıca inceleyip kâğıt üzerine aktarmaktır. Bu meyanda, mekânınızın daha önce bitkilendirilmiş olup olmadığı, revize bir plânlamayı veya tamamen yeni bir projeyi gerektirip gerektirmediği ve sizin henüz bu işe başlıyor olmanız önemlidir.

Bahçenizin sınırlarını kâğıt üzerine taşıyarak işe başlayınız. Kolaylık ve sıhhat bakımından milimetrik kâğıt kullanınız. Evi, tamıtamına yerine yerleştiriniz. Elinizdeki ölçekli haritanız bu imkânı size sağlayacaktır; fakat haritanızın ölçeğini proje ölçeğinize uygun olarak değiştirmek zorunda kalacaksınız. Ayrıca Kuzey, Güney, Doğu ve Batı yönlerini doğru olarak işaretleyiniz; çünkü bu, bitkilendirme bakımından son derece önemlidir. Keza, bahçenizin sınırları içinde mevcut bulunan önemli bitkilerin veya bitki gruplarının yerini ölçüp işaretleyiniz. Sökülüp uzaklaştırılacak veya bir başka yere dikilecek olan bitkileri birer daire ile gösteriniz. İyi materyali, ilerde kullanılmak üzere listeleyiniz. Büyük ağaçları, gölge boyu hakkında bir fikir sahibi olmak için, yayılma genişlikleriyle, çiçek tarhlarını veya bahçe içinde mevcut bulunan diğer objeleri boyutlarıyla çizip gösteriniz. Böylece, daha önce hiç çizmemiş olmanız dahi, kendi elinizden çıkmış bir perspektif elde edeceksiniz. Bu sayede mekânınızı daha farklı bir şartta görüp tahayyül edecek ve üzerinde yapacağınız çalışmalarla yeni fikirler şekillendirmeye başlayacaksınız. Bütün bunları kâğıt üzerine döktünüz.

Ağaçların konumlandırılması veya yerleştirilmesi bir sorun olabilir. Sâkin olunuz. Düşünmeden hareket etmeyiniz. Hata yaparsanız. Çok büyük ağaçların saha-

dan uzaklaştırılması fazla masraflıdır. Keza bu esnada en uygun yerdeki bir ağacı yanlışlıkla kesip çıkarmanız veya kesim işleminin ustalıklı yapılmaması halinde diğer ağaçlara ciddi şekilde zararlar vermeniz de mümkündür. Büyük bir ağacın derhal kesilip uzaklaştırılması, ancak evin yakınında çirkin bir manzara arzettiği ve fırtınanın etkisiyle tehlikeli bir şekilde yan yattığı takdirde yerinde olur. Keza çok büyük ağaçların temizlenmesi, bunlar arasında bulunan çok uzun ve ince çaplı ağaçları meydana çıkarır. Bunları kesip uzaklaştırınız, fakat neyi kestüğünüzden emin olunuz. Yabani kiraz, adi akasya, akkavak ve cennet ağacı (Aylantus) genellikle değerlessiz addedilir, fakat zor şartlarda bunlar da önemli olabilir. Kızılçık, huş, kayın, bazı meşe türleri, ergüvan, pitosporum, akça ağaçlar ve cevizler faydalı ağaçlardır. Bunları kesip atmadan önce etraflıca düşününüz; söküp bir başka yere dikebilirsiniz.

Ve son bilgi olarak, gözden saklanması gereken garaj, odunluk ve benzeri ob-jeleri; keza, caddeden veya komşulardan görünmesini arzu etmediğiniz oturma yeri gibi özel bir mekânı, hatta manzaranızın bir parçasını oluşturabileceğini düşündüğünüz güzel bir noktayı işaretleyiniz.

Şimdi, arazinin tesviyesine veya meyline gelelim. Arazi düz mü, hafif meyilli mi, yoksa dik mi? Meyilli yüzde otuz üçten daha fazla olan bir arazi, çimin rahatlıkla biçilmesi hatta çoğu hallerde korunması bakımından çok diktir. Bu meyildeki bir arazi yüzeyinde yağmur suları hızla akıp gittiğinden su toprak içine nüfuz edemez. Toprağın yıkanıp taşınmaktan korunması için çimden başka bir örtü tipi kullanmak gerekir.

Evimizin yerinin, meyilli bir yamacın eteğinde veya üzerinde olması, planı etkiler. Yamaç üzerinde bulunan bir evden aşağıya doğru bakarken, bahçedeki bitkiler ve bunların düzeni veya dizaynı açık bir şekilde görünür. Fakat yamacın eteğindeki bir evden yukarı doğru bakarken, bitkilerin dizaynı kendini göstermez. Ve siz, bitkileri üstten değil, alttan seyredersiniz.

Ve toprak! Henüz arazi üzerinde oluşmuş tabii bir şey varsa, o da topraktır. Bitkiler besinlerini ondan alır. Bitkileriniz ve planınız, sadece sahip olduğunuz toprak türüne değil, fakat aynı zamanda onun tabii tutulduğu işleme bağlı olarak yaşayıp gelişir veya ziyan olur. Toprağımızın nasıl olduğunu öğreniniz. Kumlu, hafif bir toprak, kolay işlenmesine rağmen, su tutmaz. İyi bir büyüme sağlamak veya değerli bitkileri yetiştirmek için, bu tip bir toprak çok miktarda humusu gerektirir. Öte yandan bir killi toprak, özellikle uzun süren yağışlı bir dönemde, çok fazla su tutar. Kuruduğu zaman da, beton gibi sert bir hâl alır. Killi toprak, iyi işlendiğinde zengin bir toprak, fakat aksi takdirde kötü bir toprak karakteri gösterir. Milli toprak çok iyidir, ıslandığında yapışkan hale gelir. Bütün bunların bir karışımı olan balçık toprak, ideal topraktır. Yetiştireceğiniz bitkiler için toprağın asit mi, alkalın mi yoksa nötr mü olduğu önemlidir. Toprağın reaksiyonunu çeşitli şekillerde değiştirmeniz mümkündür, fakat önce onun asit mi yoksa alkalın mi olduğunu öğreniniz. Bunun için bir toprak laboratuvarında bir miktar toprak örneği tahlil ettiriniz. Bu iş için, yarım litrelik küçük bir kavanoz dolusu toprak yeterlidir. Bu toprağı bahçede rastgele açacağınız 30 cm derinliğindeki birkaç çukurdan numune olarak sağlayınız. Ve bunların hepsini biraraya getirerek, elinizle değil, bir kürek kullanarak karıştırınız. Kavanozu bir kaşıkla doldurunuz. Kapağını da sıkıca kapatıp laboratuvara götürünüz veya yollayınız.

Kâğıt üzerindeki bütün bu verilerle, siz, bir bahçe düzenleme plânı için yarı yoldasınız. Bu bakımdan, eğer içinde yaşamağa elverişli bir bahçe plânladığınızı hatırlayacak olursanız, işin geriye kalanı zor değildir. Odak noktalarını eksen çizgilerini, formal, informal ve natüralistik bahçeleri oluşturma zorluğu hakkında okuduğumuz ve işittiğiniz bütün bilgiler karşısında heyecana kapılmayınız. Teoride bir bahçe plânlamıyorsunuz. İçinde yaşayacağınız bir bahçe için plân yapıyorsunuz. Böyle bir plânın temeli, ailenin istekleridir.

Bu istekler nelerdir? Örneğin, bir çim sahası söz konusu olacaktır. Düzenlenen bahçe için, bu bir ihtiyaçtır. Keza yaz akşamları dış mekanın serinlemesi bakımından da çim bir imkândır. Ne yazık ki bu nokta pek az düşünülür. Sebze ve meyva yetiştirmek isteyebilirsiniz. Bir çiçek bahçesi daima arzu edilir. Bir teras ve eğer eğlenmeyi çok seviyorsanız, açık havada ızgara yapmak için bir ocak düşünebilirsiniz. Çimin cadde tarafından kapatılmasını isteyebilirsiniz. Eğer bahçeniz köşede iki cadde arasında kalıyorsa, halkın bu köşeden çimi çiğnemenin geçmesini sağlamak için bir tedbir almanız gerekecektir. Bu arada, oyun sahası, çamaşır kurutma yeri, çocuklar için kum havuzu vs. gibi ailenin diğer ihtiyaçları da sözkonusu olabilir. Bütün bunları listeleyiniz.

Doğal olarak, mekânın büyüklüğü ve bu mekânın açık, gölgeli, dalgalı veya herhangi bir şekilde çevrili olup olmayışı, bu mekân üzerinde neler yapabileceğinizi ve her objenin ne kadar bir sahayı kaplayabileceğini veya mekânın tamamının kullanılıp kullanılmayacağını etkileyecektir. Sebze ve meyvaların ağaç altında olması mümkün değildir. Direkt güneş etkisi altındaki dalgalı bir arazi, bu şartlara dayanımlı ağaç ve çalılar hariç, herhangi bir bitki için çok kurak olabilir. Rüzgâra açık bir tepe, ağaçlardan oluşmuş bir rüzgâr perdesini gerektirebilir. Arazi herne olursa olsun, plânın hazırlanmasında müteakip adımınız, milimetrik kâğıt üzerine bir parça aydınlatıcı kâğıdın gerilmesi olacaktır.

Plâna dahil etmeyi düşündüğünüz istek ve objelerin birbiriyle uyumlu hale getirilmesi için, fikrinizi mekânınızın düzenlenmesi üzerine toplayınız. İşe, çim sahasını belirleyerek başlayınız. Şüphesiz bu, arazinin büyüklüğü ve evin arazi üzerindeki konumu ile sınırlanacaktır. Çim sahasının çoğu evin bir tarafında veya arka bahçe yerine ön bahçede olabilir. Bu itibarla, çim sahasının büyüklüğünü şartlar dikte edecektir. Çime vereceğiniz biçim de, bütün sahanın uygun şekilde kullanımı kadar, plânın geriye kalan kısmını büyük ölçüde etkileyecektir.

TASARIMIN TEMEL İLKELERİ

Bahçenizin düzenlenmesinde güzellik ve fonksiyon bakımından en büyük etkiyi sağlamak için, sanatın temel ilkelerinin kullanılması zorunludur. Bu ilkeler, sanatın bütün dallarında, örneğin ressamlıkta, bahçe düzenlemede (peyzajda), fotoğrafçılıkta, ev dekore etmede ve giyimde ortaktır. Sanatın herhangi bir dalına bu ilkelerin uygulanabilmesini o sanat dalının mekânı ve materyali etkiler. Nitekim ressamlıkta, bitkiler kullanılarak oluşturulan üç boyutlu peyzaj tekniğinden farklı tekniklerle iki boyutlu yüzeyler üzerinde üç boyutlu resimler elde edilir. Çiçek parterleri oluşturulurken resme hareketlilik kazandırmak için bitki gövdeleri açılı veya eğik olarak çizilir. Böylece gözler ilgi merkezine doğru yöneltilir. Bahçe peyzajında veya düzenlenmesinde bu iş, çeşitli biçim boyut ve yapıdaki bitkiler kullanılarak gerçekleştirilir; çünkü bir bahçede bitkilerin eğik olarak dikilmesi ne pratiktir, ne de kabul edilebilir. Böyle bir yanlışlık yapılırsa bile, eğik dikilen bitkilerin eğim açısı yö-

nünde büyüme göstermesi mümkün değildir. Ve zamanla eğimli gövdelerden yeni çıkacak dallar ve tepe doğal olarak yukarı doğru yönelecektir.

Tasarım ilkeleri çeşitli şekillerde ifade edilebilir; fakat burada, hepsinin aynı amaca hizmet ettiği ve aynı sonuca götürdüğü düşüncesiyle aşağıdaki sınıflandırmanın kullanılması uygun görülmüştür.

Form : Sanatın herhangi bir formunu yaratmada ilk adım formun veya meydana çıkarılacak objenin biçiminin gözde canlandırılmasıdır. Bu, ilgili sanat formunun fiziksel sınırlarının düşünülmesini öngörür. Peyzaj veya çevre düzenlemede bu sınırlar, mevcut veya planlanmış bulunan evinizin ve/veya diğer binaların formu veya biçimi, arsanın hudutları ve topografyası, evinizin tipi ve değeri, caddeden uzaklığı, komşu hudutları, septik alan ihtiyacı, toprak derinliği ve tipi, ve lokal iklim özellikleri gibi şartlarınızdan kaynaklanan bütün sınırlamaları içerir. Bu sınırlar, başka bir deyişle veriler ışığında, hayalinizde formunuzu geliştirerek bahçenizin düzenlenmiş bir görünüşünü ortaya koymalısınız. Hedeflediğiniz bahçeye erişebilmek için bu taslak üzerinde geriye kalan temel ilkeleri, özellikle bahçe öğeleri arasındaki birliği ve uygunluğu sağlamak bakımından deneyip uygulamalısınız.

Denge : Sağlık, kararlılık, güven, saygınlık ve sükûnet hissinin ifadesidir. Dengenin oluşumunu sağlayan vasıta eksen veya akstır. Eksenin sağ ve solunda bulunan objelerin birbirlerinin aynı veya farklı oluşuna göre iki tip denge sözkonusu olup bunlar simetrik ve asimetric denge olarak adlandırılır. Her iki denge de doğada mevcuttur.

Simetrik denge, sayı, çeşit, form, hacim ve renk bakımından aynı olan objelerin bir eksenin iki tarafına eşit uzaklıkta dizilişi ile elde edilir. Asimetric denge ise, eksenin her iki tarafında aynı büyüklükte ve şekilde olmayan, fakat eşit hissi veren görünümde objelerin dizilişidir. Bu objeler birbirlerinden farklı olabilmekle birlikte eşit ağırlık ve görünüşe sahip olur. Bütün plastik sanatlarda olduğu gibi peyzaj sanatında da her iki denge kullanılır. Ancak uygulaması çok kolay, başarı şansı çok yüksek olduğu için simetrik denge daha çok sözkonusu olur. Genellikle mimari tertiplerde kullanılan simetrik denge, etkili ve haşmetlidir. Ancak karakteri suni olduğundan monotonluğa neden olur. Asimetric dengenin başarılması ise çok daha zordur. Fakat ilham kaynağıdır. Planlamacının yetenek ve becerisine bağlı olarak ilgi çekici, sakın ve sadece bir ifade kudretine sahiptir. Bu tip denge, natüralistik çalışmalarda kullanılan organik bir planlama ilkesidir.

Hiç şüphe yok ki, denge, iyi bir tasarım için esastır. Sanat alanında deneyimsiz bile olsanız, dengesiz bir tasarım, modern sanatın karmakarışık formlarının hayranı olan kişiler hariç, deneyimli kimseler gibi sizi de rahatsız edecektir. Sözgelimi, eğer evinizin ön kapısı bulunduğu cepheyi ortalyorsa, ve orta eksenin her iki tarafında pencere vb. elemanlar şekil, boyut ve aralık-mesafe bakımından aynı ise, eviniz simetriktr. Bu takdirde yapacağınız peyzaj düzenlemesi de simetrik olmalıdır. Asimetric dengelenmiş bir evin ön kapısı orta eksen üzerinde, fakat pencereleri aynı aralıkta ve/veya şekilde olmayabilir, veya ön kapı eksene göre bir tarafa kaymış olabilir. Bu durumda da, eğer bahçe alanınız izin veriyorsa, peyzajda denge kurabilirsiniz. Ancak bu denge asimetric olmalıdır. Bunun sağlanması da, eksen çizgisinin bir tarafındaki yüksekliğini diğer tarafındaki uzunluk ile dengelenmesi suretiyle mümkün olur.

Oran : Sanatta oran önemlidir. Çünkü onu ölçmek zordur; hissedip görmeniz gerekir. Örneğin, küçük bir arsanın üzerine sıkıştırılmış büyük bir evin, iriyarı bir beyefendinin başında küçücük bir şapkanın, asil ve narin bir hanımefendide kocaman komik bir saç stilinin, orta büyüklükte tek katlı bir evin yakınında yükselen dev ağaçların oransız ve ölçsüzlüğünü hemen farkedersiniz. Bütün bunlar oran yönünden iyi örnekler değildir.

Peyzaj terminolojisinde oran, peyzaj öğelerinin birbirine göre büyüklük (hacim) ilişkisinin, ölçek ise plan-mülkiyet büyüklüğü veya ölçü nisbetleri (örneğin 1/100, 1 cm=1 m) ilişkisinin ifadesidir. O halde oran, mesela caddeden veya yoldan bakarken eviniz ile ön bahçenizdeki mekânlar, ana ve dolgu ağaçlar ve çalılar arasındaki hacim ilişkisi olup, bu ilişki, şekil, tekstür ve renk ilişkileri gibi peyzaj öğeleri arasındaki dengeyi etkiler. Ancak oranın tespitinde, ne var ki, kesin bir kural ve formül yoktur. İyi ve ahenkli oran, her planlamacının sanat yeteneğini, deneyimini ve duygularını yansıtan orijinal bir buluştur. Ashında peyzaj çalışmasının en zor tarafı, eğitim ile elde edilen belli ilke ve kurallardan sonra plancının kendi düşünce ve duyguları ile başbaşa kalması ve nihai kararın bilgi, görgü, deneyim ve sezgi gücünde düğümlenmesidir.

Harmoni-Hacim, Tekstür, Şekil ve Renk : Harmoniler, aynılık ile benzersizlik arasında, ekseriya aynılığa yakın bir yerde oluşur. Ve benzersizliğin dozu, ya harmoniye ya da uyumsuzluğa kuvvet kazandırır. Örneğin, çok fazla benzer objelerin kullanımı monotonluğa, aksi durum ise uyumsuzluğa götürür.

Hacim harmonisi, uyumluluk sınırları içinde, objeler arasındaki büyüklük farkları arttıkça daha etkili bir biçimde kendini hissettirir. Bu nedenle, örneğin küçük, tek katlı bir evin peyzajında dev ağaçlardan ziyade alçak-ortaboylu ağaçlar kullanılır. Kullandığımız bitkiler birbirleriyle ve eviniz ile uygun bir oran içinde bulunduğu, sağlanan hacim harmonisi ekseriya en etkili olur.

Hacim ve tekstür harmonileri bir ölçüde birbiriyle içiçedir. Bu nedenle, belirli şartlar altında büyük, kaba yapraklı bitkilerin hem hacim hem de tekstür bakımından çok fazla kontrasta sahip olması yüzünden, küçük, narin yapraklı bitkilerle iyi bir uyum göstermesi olası değildir.

Tekstür harmonileri inceliğe ve kabalığa, dalgahlığa ve düzgünlüğe, pedalların ve yaprakların ve/veya sürgünlerin parlaklığına ve donukluğuna, bir dereceye kadar, renge dayanır. Örneğin ortanca gibi yaprakları kaba ve dalgalı bir yapı gösteren çalılardan, şayet eviniz küçük ise duvar dibi bitkilendirilmesinde kullanımı uygun değildir; ancak, büyük bir bina için bu tip çalılardan çoğu kez uygun kullanımı mümkündür. Tekstür harmonilerinde, etki yaratmak için genelde farklılıklara veya kontrastlara ihtiyaç yoktur.

Şekil harmonileri, objelerin birbiriyle kontrast içinde bulunması halinde çok etkili olur. Ancak, kontrast aşırı olduğu takdirde, çirkin, son derece formal sonuçlar elde edilir.

Binanızın köşeleri keskin ve düşey hatlardır. Böyle hatların önüne örneğin sütun formulu ve uzun boylu herdem yeşil bir bitki getirildiğinde, sonuç, aşırı vurgu olacak ve bitki büyüdükçe oran kaybolacak, sözkonusu köşe çirkin bir tarzda çıplaklaşacaktır.

Disiplinli, natüralistik peyzaj, binanızın bu keskin hatlarını yumuşatacak bitki kullanımını, keza, kullanılan bitkilerden mümkün olan en az masrafla, en fazla faydalanmayı sağlayacak disiplinin kullanımını gerekli kılar. Sözgelimi, yayvan ve yuvarlak bitkiler aşırı vurguya meydan vermeden evinizin keskin köşelerine değer katar ve bunların formları disiplinli, natüralistik, yenileyici budama metodlarıyla kordunduğunda, ne bu köşelerin yumuşama etkisinde bir zayıflama, ne de oranda bir bozulma sözkonusu olur.

Peyzaj sanatında en önemli unsurlardan birisi de renk ve renk harmonileridir. Tertipte renklerin uygun seçimi kompozisyonun tümüne büyük bir değer ve anlam katar. Bütün renkler güzeldir; ancak uygun olmayan renk kombinasyonları çirkin ve sıkıcı bir manzara sergiler. Bitkiler kompozisyonda ençok yaprak renkleri ile etkili olduklarından bunların ilkbahar, yaz ve sonbahar yaprak renklerinin çok iyi bilinmesi icap eder. Ağaç ve çalıların yaprak renklerine göre kendi aralarında ve çevreleri ile harmoni oluşturması ve kompozisyonda renk bakımından hem harmoni, hem de kontrast teşkil eden görünüşler sergilemesi önem arzeder.

Renk harmonileri genel olarak üç tipe ayrılır. Bunlar, *analojik*, *kontrast* ve *ilgisiz renk harmonileridir*.

(1) **Analojik renk harmonisi** : Renk ıskalasında (Resim 1 ve 2) yanyana (birbirine komşu) bulunan renklerle elde edilen renk kompozisyonudur. Örneğin renk ıskalasında yeşil, mavi-yeşil, yeşil-mavi, mavi ve hatta bazen mor-mavi veya mor gibi renklerin kombinasyonudur.

Benzer renkler birbirinin kuvvetini kırarak, birbirlerini olduklarından daha zayıf gösterir. Benzer ya da analog renklerin harmonisi, ağır başlı, fazla bağırmayan, temkinli harmonilerdir.

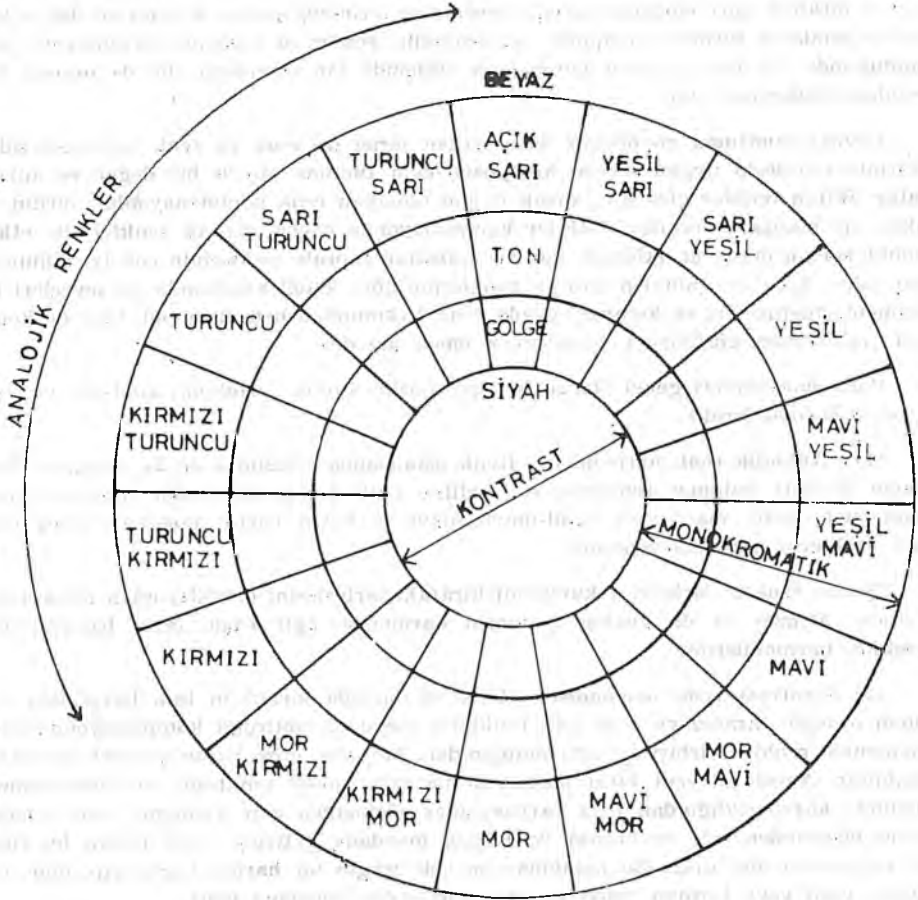
(2) **Kontrast renk harmonisi** : Renk ıskalasında birbirinin tam karşısında bulunan örneğin kırmızı ve yeşil gibi renklerin meydana getirdiği kompozisyonudur. Bu harmonide renkler birbirinin zıttı olduğundan, bağırان, göze batan ve sert özellikler hakimdir. Ancak mevcut bitki materyali ile tam karşıt renklerin elde edilmesinde güçlüklerle karşılaşıldığından bazı varyasyonlar sözkonusu olur. Örneğin, renk ıskalasında birbirinden eşit aralıktaki üç rengin meydana getirdiği üçlü takım bu tipin bir varyantını oluşturur. Bu kombinasyon çok zengin bir harmoni gösterip, mor, turuncu, yeşil veya kırmızı, mavi ve sarı renklerden meydana gelir.

(3) **İlgisiz renk harmonisi** : Renk ıskalasında, ne yakınlık, ne de uzaklık bakımından ilgisi olmayan yani arada kalan renklerin kompozisyonudur. Örneğin, sarı - kırmızı, mavi-sarı ve kırmızı-mavi gibi renkler arasında ne zıtlık, ne de ortaklık vardır.

Peyzaj planlamada renkler kullanılırken şu üç ana prensibi özellikle dikkate almak gerekir:

(1) **Monokrom renk kullanımı** : Tek rengin nüanslarıyla çalışmadır. Sade, fakat durgun bir renk harmonisidir. Ağır başlılık, içe kapanıklılık ve geleneklere bağlılık ifade eder. Japon bahçe sanatında çok kullanılır.

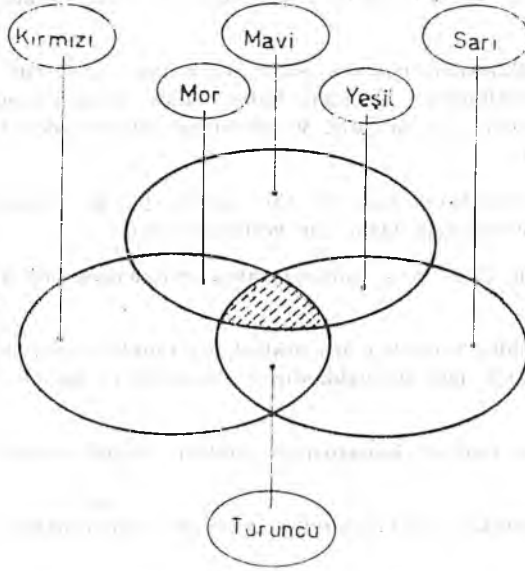
Ancak, çiçek ve süs bitkileri ile zengin ve tam bir monokromatik harmoni sağlamak zordur. Bu nedenle, monokromatik düzenlemeler belli bir rengin kabul edile-

Resim 1. Renk İskalası.

bilir koyu ve açık tonlarının kullanımı ile sağlanabilir. Bu bakımdan monokromatik harmoni, sözelimi asıl renk yeşil alındığı takdirde, sarı-yeşil ve mavi-yeşil gibi analojik renk varyantları ile münasebete getirilebilir. Bu itibarla, özellikle yeşil, kırmızı, mavi vb. renkleri kullanmaktan ziyade, harmoninizi teşkil etmek için yeşil veya kırmızı, veyahutta mavi ve bunların çeşitli tonlarını, nüanslarını kullanınız.

(2) **Polikrom renk kullanımı** : Çok renkten, hatta bütün renklerden faydalanma demektir. Bugün, özellikle modern peyzaj düzenlemede bu tip renk kompozisyonu hakimdir.

Resim 2. Renk Karışımı.

(3) **Doğal renk kullanımı** : Doğa örnek alınarak, veya doğadan esinlenerek yapılan bir renk kompozisyonudur. Ancak bu kullanımda amaç doğayı olduğu gibi kopya etmek değildir. Sanatçının duygularını da kompozisyonda dile getirmesi gerekir.

Peyzajda, mevsimlerle değişen renk harmonileri sağlamayı planlayabilirsiniz. Örneğin, kırmızı tuğla duvarlı evinizin önünde ilkbahar başında beyaz ve açık pembe çiçekler açan bitkilerden etkili ve fakat geçici bir monokromatik kombinasyon kullanılabilir, sonra, çok daha uzun bir süre, aynı bitkilerin yeşil yaprakları ve kırmızı renkle bir kontrast kombinasyon yaratabilir ve eğer ateş dikenini (*pyracantha*) kullanırsanız, bu bitkilerin meyvaları sonbaharda turuncu-kırmızı renge dönerken bir analogik kombinasyon elde edebilirsiniz.

Bir an durunuz ve eviniz koyu renkli tuğladan ise renk kombinasyonlarını tahayyül ediniz ve beyaz duvarlı bir ev ile yılın her mevsiminde daha fazla sayıda renk kombinasyonu şansına sahip olduğunuzu unutmayınız.

Renk kombinasyonu dikkatli düşünmeyi gerektirir. Peyzajda renk seçimi ve her rengin değerini bulduğu yerdeki konumu en uygun ve etkili sonucu yaratır; bu suretle renkli, fakat zevksiz olmayan zarif ve şirin peyzajlar elde edilebilir.

Peyzajda renk olayı çok hassas bir konudur. Kompozisyon oluşturulurken şu hususları da dikkate almak gerekir.

● Tertipte kullanılacak renkler çevrenin yeşil örtüsü ile ahenk oluşturmalıdır. Doğal peyzajın ahengini bozma niteliğinde olan büyük renk gösterilerine yer verilmemelidir.

● Renk çeşidi ve dozları çok iyi ayarlanmalıdır. Dozun fazla veya eksik olması renk etkisini azaltır.

● Renkleri kullanırken ışık ve gölge durumuna, objelerin renkleri yansıtma niteliğine özen gösterilmelidir. Örneğin, kaba dokulu bitkiler rengi az, parlak ince dokulu bitkiler ise daha çok yansıtır. Ve renklerin etki dereceleri ışık ve gölge durumuna göre değişir.

● Renk etkisi yaratmak için tek tür çiçekler büyük gruplar halinde kullanılmalıdır. Ancak kırmızı renge fazla yer verilmemelidir.

● Üç veya daha fazla renk kullanılacaksa, renklerden biri daima dominant olmalıdır.

● Objelere derinlik vermek için uzaklaştırıcı renkler (mavi ve dereceleri), yaklaştırmak ve büyütme için de yaklaştırmacı (turuncu ve kırmızı) renkler kullanılmalıdır.

● Beyaz ve ara renkleri karıştırmak suretiyle bütün renkleri bir arada kullanmak mümkündür.

● Tertipte boşluklar yaratacağından siyah ve koyu renklere büyük ölçüde yer verilmemelidir.

Odak Noktası, İlgili Merkezi, Hakimiyet : Bu terimler birbiriyle ilişkili, fakat her zaman eş anlamlı değildir. Nitekim, odak veya odak noktası genelde gözlerinizin peyzajda huzur bulduğu yerdir, keza çoğu kez denge noktanızdır.

İlgili merkezinizin etkili olması için odak noktanızda ve peyzajınızın hakim kesiminde bulunması gerekir. Bu itibarla, bir çiçeklik tanziminde ilgili merkezi olarak kullandığımız çok ilginç bir çiçek, çiçek grubu, veya aksesuar, en iyi etki yaratmak bakımından odak veya denge noktanızda olmalıdır. Aynı şekilde, peyzajınızın ilginç özelliği de en etkili kullanım açısından denge noktanızda yer almalıdır. Görüş hattımızın nihayetindeki bir ağaç, bir çalı veya çiçek grubu ve bir mimari obje ilgili merkezinizin olabilir. Bu merkezi, pencere, balkon ve benzeri bir yerden bakışa göre oluşturabilirsiniz.

Hakimiyet, dizaynınızın bütün özelliklerinin hakim kıldığı yer olan odak noktasındadır. Bununla birlikte hakimiyet, sayı, miktar, hacim veya tema itibarıyla hakim olan bir renk, bir çiçek veya bitkiyi de ifade edebilir. Büyük, masif veya çok gösterişli bir ağaç, birliğin bozulmasına rağmen peyzajınıza hakim olabilir veya uygun bir konumda bulunarak peyzajın bütününe değer katabilir. Ancak, peyzajınızın bozulmasına ve etkisiz sonuca meydan vermemek için emin olan yol, bunları ilişkiye getirmek ve bütünlemekten ziyade bu elementleri eritmektir.

Odak hakimiyeti ve ilgili merkezi peyzajınızı dengelemek ve vurgulamak bakımından önemlidir. Uygun şekilde dizayn edilmiş peyzajınızda, giriş alanındaki esas ilgili ve hakimiyet noktası eviniz olmalıdır. Ancak, pek sık rastlandığı üzere, sözkonusu odak noktası, çim üzerine dağıtılan çiçek parterleri ve bitkilerle ve ağaç diplerindeki çiçek parterleri ile zayıflatılmaktadır. Giriş cepheniz veya alanınız en büyük etkiyi sağlayan, ilgili merkeziniz, yani dost canlı iseniz, dostlarınız üzerinde iyi bir etki bırakmak istiyorsanız odak noktanız eviniz olmalıdır. Amacınız bu olduğu takdirde, odak

noktanız olarak, dizaynın ilkelerinden yararlanarak bu kesime dikkatleri çekmek ve vurgu kazandırmak uygun olur. Ancak, amacınız mahremiyet sağlamak ise bu takdirde de evinizin, gizlilik ölçüsünde, çalı ve ağaçlarla gizlenmesi gereklidir. Eğer, eviniz halkın bakışları altında ise ve bu açıklıktan ve bakan gözlerden rahatsız oluyorsanız, ve aynı zamanda gayri menkulünüz gizliliğin temini bakımından bitkilendirme için yeterli büyüklükte ise, bunu yapma konusunda iyi bir sebebiniz vardır. Ayrıca, büyük gayrimenkullerde gizliliğin sağlanmasında dizayn ilkelerinin iyi bir şekilde tatbiki de etkseriya mümkündür.

Hareket, Vurgu, Tekrar : Peyzaj içinde gözleriniz bir odak noktasına doğru harekete zorlanıyorsa, bu, peyzajınızda hareketin sağlanmış olduğunun kanıtıdır. Hareket aynı zamanda ritimdir, ancak ritimde, simetrik bir düzen içinde ahenkli ve ölçülü bir hareket dizisi sözkonusudur. Dalgalı nehir gibi asimetrik bir hareket dizisi ritim değildir.

Eğer bitkilerinizi muntazam ve ölçülü aralık-mesafelerle dikerseniz, son derece şekilsel bir peyzaj yaratırsınız, yani geometrik, simetrik dizaynlar elde edersiniz. Ve bu tip dizaynlar arzuladığımız akıcı, düzgün, canlı hareketlerden ziyade ritmik bir hareket verir.

Kontrastla vurgu önemlidir. Oranlı (ölçülü) olduğunda çok etkilidir. Evinizin düzey köşeleri sert vurgulardır. İki katlı bir evin uzun köşeleri bir katlı evin köşelerinden daha fazla vurguya sahiptir. Hatta yüksek, çok katlı binaların köşeleri çok daha keskin vurguludur. Bu köşelere dar ve uzun boylu bitkiler dikildiğinde vurgu şiddetlenir, aşırı bir hal alır. Bu nedenle, düzey hatları yumuşatmak için köşelerde dağınık-gayrimuntazam, yuvarlak bitkileri kullanmanız daha uygun olur.

Tekrar, ahenkli ve eşit aralıklı olarak kullanılabilir, ancak şüphe yok ki, bu takdirde arzulanan geometrik, simetrik şekilsellik sözkonusu olur. Tekrar, ahenkli ve ölçülü değil, ustaca kullanıldığında çok etkilidir. Sözelimi stratejik yerlerde süs bitkilerini ve çiçekleri tekrarlamamızda isabet vardır.

Hareket, vurgu ve tekrar uygun olarak kullanıldığında, bunlar sizi odak noktasına götürür. Bu üç esası başarmak için, ekseriya aynı vasıta ve bitkiler kullanılır. Aslında tekrar, ölçüyü kaçırmamak ve etkiyi kaybetmemek şartı ile vurgu, ritim, harmoni ve denge elde etmeye yarar.

Değişiklik, yaratıcılık, sınırlılık : Monotonluğun önlenmesi için değişiklik (var-yete) üzerinde fazla durursanız, kargaşa yaratırsınız. Bu nedenle, değişiklik ve sınırlılık, harmoni ve vurgu da olduğu gibi birlikte başarılı olur. Bunlar uygun sınırlar içinde ve yaratıcı bir şekilde kullanılırsa, en iyi peyzajlar elde edilir.

Örneğin duvar dibi bitkilendirmesinde eğer sadece herdem yeşil bitkiler kullanırsanız, yaratıcılık (orijinalite) ve değişiklik noksan olur. Ve bu, sadece yaprak döken bitkilerin kullanılmasında olduğu gibi monoton bir sonuca götürür. Hatta herdem yeşil veya yaprak döken bitkiler bir tür kullanılırsa, monotonluk daha da fazla olur. Aynı nedenle, çiçekler için arkafon olarak kullanırsanız bile, tek tür bitki çiti monotonudur. Dolayısıyla, bahçe alanı yeterli olduğunda, herdem yeşil ve yaprak döken çeşitli türde çahlardan oluşan bir çalı bordürü kullanılmalıdır, çünkü böylesi çok daha etkili olur.

Değişiklik ve yaratıcılık, aynı zamanda, ziyaretçilerin bahçenizin içinde ve dışında sahip olduğunuz objeleri görmek üzere, yaya olarak gezinmelerine yardım eder. Böylece, yaptığınız değişiklik ve/veya yaratıcılık bahçenize karşı bir ilgi ve bahçenizi gösterme şansını bahşeder.

Ancak, ilgisiz ve önemsiz bir noktada değişiklik üzerinde fazla titizlikle durmak ve yaptığınız orijinalitede garipliğe düşmek, anlamsızlık yaratmak ve aşırılıklara kaçmakla elde edeceğiniz sonuç ise düzensizliktir. Böyle bir hata, dizaynunuzun diğer bütün elemanlarını zedeleyecek, hatta fonksiyonsuz kılacaktır.

Sınırlılık, peyzajınızdaki hem bitki varyetesi ve hem de yoğunluğu bakımından sözkonusu olmalıdır. Peyzajınızın etki yaratabilmesi için bitki kompozisyonunuzda yoğunluk iyi tespit edilmelidir. Keza, bitki kullanımında hızlı büyüyen, dev hacimli ve kısa ömürlü bitkileri kullanmaktan sakınmak da akıllıca bir harekettir. Bu tür ağaçlar çok kısa bir zamanda büyük boyutlara ulaşır, çevreye ve görünüme uyumsuzluk gösterir ve çirkin formlar meydana getirir, bunların satın alma fiyatları çok düşük fakat uygun boyutta tutulabilmesi için bakım masrafları yüksektir, kesilip uzaklaştırılmaları ise çok basit gibi görünürsede boyutları ve pozisyonu itibariyle çevreye ve diğer bitkilere zarar vereceğinden çok masraflı, tehlikeli ve zordur.

Birlik : Peyzajınızın her parçası duyguda ve gerçekte birbiriyle harmoni içinde bulunduğunda, peyzajınızda birlik sağlanmış ve kompozisyonunuzda kullandığınız öğeler artık aynı üniteler halinde değil, oran (ölçü), denge, odak, harmoni, hareket, vurgu, varyete ve sınırlılık bakımlarından bir bütünün birisini tamamlayan parçaları olarak görüldüğünde, en etkili peyzaj dizaynı elde edilmiş olur.

DUVAR DİBİ BİTKİLENDİRMESİ

Evinizin kaidesi etrafına dikilen bitkiler «duvardibi bitkilendirme» olarak anılır. Doğru uygulanması halinde evin en güzel kısımlarını ortaya çıkarmak ve eksikliğini gidermek suretiyle eve ayrı bir değer kazandırır. Evin yapı ve tipine uygun bir duvardibi bitkilendirmesi eve cazibe ve renk katabilir. Bununla birlikte, evin kaidesi boyunca göze çarpan birkaç ufak herdem yeşil bitkinin oluşturduğu manzaradan daha sefil birşey yoktur. Bu yanlış ve çirkindir. Çoğu kimseler bunu yapar ve bahçe tanzim ettiğini zanneder.

Keza, birbirini öldürecek şekilde evle çok sıkışık bir bitkilendirmede varittir. Bu konuda yapabileceğiniz en büyük hata bu eğilimi izlemek ve aynı zamanda çam, laadin, göknar, sedir ve benzeri koniferleri bu amaçla kullanmaktır. Bunlar boyulu ağaçlar olduğundan bir süre sonra evi kapatacaktır. Ayrıca, bir fidanlıktan rastgele satın alacağınız çeşitli türlerle bitkilendirmeden de kaçınınız. Böylesi, yanyana getirilmiş birbirinden farklı bir bitki koleksiyonu olur. Bu sadece pahalı bir uygulama değil, fakat aynı zamanda ne renk, ne de form bakımından evle hiç ilgisi olmayan bir bitkilendirme kargaşasıdır.

Bir duvardibi bitkilendirmesi yaparken atacağınız ilk adım, boyut, stil ve yükseklik bakımından evinizi etüd etmektir. Seçeceğiniz bitkiler hem eve, hem de yetiştirme muhiti şartlarına uygun olmalıdır. Bu konuda şu birkaç kural size yardımcı olacaktır:

Evinizin en önemli kısmı kapı girişidir. Bitkilendirmeye buradan başlayınız. Eğer eviniz, kapı önündeki merdivenlerden başka herhangi bir çıkıntısı olmayan bir stilde ise, onun ön cephesi dengelidir. Bu tip bir cephenin isteği, dengeli bir bitkilendirme, yani girişin her iki tarafında aynı tip bitkilendirme sözkonusu olmalıdır.

Kapının her iki yanına alçak boylu ve yuvarlak formu birer bitki dikerek işe başlayınız. Kapı girişindeki merdiven bir veya iki basamaklı ise, bitkileri, basamak kenarlarını ancak örtecek bir şekilde yerleştiriniz. Elbette ilerde onlar büyüdükçe merdiven kenarları kapanacaktır. Bu amaçla yavaş büyüyen herdem yeşil bitkileri seçiniz. Uzun boylu ve sivri tepeli bitkileri kullanmaktan kaçınınız. Ancak orta boylu bazı bitki formlarına örneğin girişe dikkat çekmek için ihtiyaç duyabilirsiniz. Yapmanız gereken bütün iş, girişin, evinizin diğer dış yüzey kısımlarından farklı şekilde vurgulanmasını sağlamaktır. Bu amaçla yapacağınız bitkilendirme sadeleştikçe, sonuç daha iyileşecektir.

Bugün ön cephesi dengeli evlerin yanı sıra girişin evin bir kenarına kaydırıldığı, keza girişin her iki tarafında yapısal farklılıkların sözkonusu olduğu evler de mevcuttur. Elbette bütün bu varyasyonlar, farklı bitkilendirme düzenini gerekli kılmaktadır.

Giriş kapısı, evinizin ön yüzeyinde ortada değil, bir kenara daha yakın bir şekilde yer alıyorsa, bu yüzeye daha dengeli bir görünüm kazandırmak için duvar dibi bitkilendirmesini yakın köşenin (kenarın) dışına doğru uzatınız. Şayet bu köşe tarafında ve evin bitişiğinde bir garaj, dolayısıyla bir araç yolu varsa, sözkonusu köşeye uzun boylu, düşey formu herdem yeşil bir bitki dikişiniz.

Bahçe içinden eve giden yaya yolu giriş kapısına direkt olarak yaklaşıyorsa, girişte yolun her iki tarafında alçak boylu birer bitki kullanınız. Ve girişteki merdiven birkaç basamaklı olmadıkça, bitkilendirmeyi alçak boylu bitkilerle yapınız.

Evinizin ön cephesinde geriye kalan kısımların bitkilendirilmesine gelince, pencerelerinizi engelleyecek ve bütün binanızı kapatacak hiçbir şey dikmeyiniz.

Duvardibi bitkilendirmesini tamamlamak ve ev ile çevresini uyumlu hale getirmek için, evin köşesi ile ona yakın penceresi arasındaki açıklığın düzenlenmesi icap eder. Bu düzenleme açıklık miktarına bağlıdır. Eğer bu açıklık geniş ise, sözkonusu köşeyi aşırp örtecek şekilde dağınık büyüyen bir bitki seçiniz. Böyle bir bitki formu ile köşe çizgisinin keskinliği kırılır ve köşe, bitkinin yumuşaklığı ile kaynaştırılır. Örneğin, ormangülü, leylâk, huş, kızılıcık ve benzeri bitkiler bu amaç için uygundur. Hiç şüphe yok ki, bu uygulama, düşey formu herdem yeşil sıradan bir bitki kullanmaktan elbette çok daha iyidir.

Duvardibi bitkilendirmesinin eviniz için yaptığı başka bir hizmet de, uzun veya geniş bir eve, evin penceresi ile köşesi arasında kalan açıklığın yoğun bir şekilde bitkilendirilmesiyle daha küçük, veya dar bir eve, bitkilendirmenin köşelerin dışına taşırılmasıyla daha uzun veya geniş bir görünüm kazandırmasıdır. Her iki durumda da kullanılan bitkiler, sık dokulu ve düzgün büyüme gösteren tipte olmalıdır.

PEYZAJ ELEMANLARI

Yollar : Bir araç veya yaya yolunun amacı, kişiler veya araçlar için kolay ve rahat bir geçişi temin etmektir. Ancak, bunlar bahçe düzeninin önemli bir parçası

olduğundan görünüşlerini de ihmal etmemek gerekir. Vasita yolları için, genel olarak, çakıl, tarmakadam, asfalt ve beton kaplamaları; yaya yolları için de çakıl, tuğla, parke veya çim kaplamaları tercih ediniz. Yaya yollarının görünüşü araç yollarına göre daha fazla dikkat çekici olduğundan, bu yollarda beton, tarmakadam ve asfalt kaplamaları nadiren kullanınız.

Çakıl yollar; en fazla doğal etkiye sahiptir. Ve muntazam olarak yapıldığında, normal günlük kullanımlar için çoğu kez yeterli olur. Ancak, ağır trafik karşısında, çok çabuk bozulma temayülü vardır.

Bu yollarda dayanıklılığı sağlamak için, yeterli kalınlıkta bir temel ve iyi bir drenaj şarttır. Temel derinliği zemin durumuna bağlı olarak değişiklik gösterir. Ancak, iyi bir temel için 20 cm lik bir kazı derinliği normalde yeterli sayılır.

Yolunuzun temelini yeterli derinlikte hazırlayınız. Temelden çıkan verimli üsttop-rağı da bahçenizin diğer kısımlarında kullanınız.

Çoğu toprak türlerinde normal drenaj yeterli olur; ancak ağır ve ıslak arazi bir drenaj tabakasını gerektirir. Bu durumda temel derinliği 10-15 cm daha arttırılır. Gerçekten kötü drenaj şartlarına sahip bir arazide bu drenaj tabakasının altına bir dren borusu döşemek zorunlu olur. Bu boruyu yol eksenine boyunca sağlam zemin üzerine döşeyiniz. Yolun kazı temeli yüzeyini kenarlardan dren borusuna doğru eğimlendiriniz; böylece yol gövdesindeki suyun dren borusuna doğru akmasını ve yol zemininin drene edilmesini sağlamış olacaksınız. Eğer arazi, dolayısıyla yol doğal olarak eğimsiz ise, suyun akış veya tahliye istikametinde dren borusunu eğimlendirmeyi sakın unutmayınız. Sonra bu borunun üzerine bir çakıl tabakası veya benzeri bir malzeme seriniz. Bunun üzerini de toplam kalınlığı 15 cm yi bulan bir kum tabakası ile kapatınız. Bu tabakayı mümkün olduğu kadar açık tutunuz, böylece suyun sızmasına imkân veriniz. Bu tabakanın üstüne veya kazı alanı yüzeyine, eğer bir drenaj tabakası sözkonusu değilse, yaklaşık 17,5 cm kalınlığında bir çakıl tabakası serip iyice sıkıştırınız. Bu çakıl tabakası çoğunluk itibariyle iri malzemeden oluşmakla birlikte çakıl arası boşlukları doldurmak ve kaplamaya stabilite kazandırmak için bir miktar daha küçük malzemeyi de ihtiva etmelidir. Bu karışıma orijinal alt topraktan da katılmalıdır. Bu amaçla ekseriya çakıl-kil karışımı kullanılmaktadır. Bu yol üzerine hafif bir kaplama getirilmeli, örneğin 2,4 m genişliğindeki bir vasita yolu için bu kaplama yaklaşık 7,5 cm olmalıdır. Bu kaplamada, iri çakıldan arınmış ince malzeme kullanınız. Bu üst tabakayı önce tırmıkla tesviye ediniz ve sonra sağlam yüzey elde edilinceye kadar sulayarak silindirleyiniz. Bu yolların yapımı için genelde deniz çakılı kullanmayınız; zira bu çakılın birbirini kavraması imkânsızdır. Ancak, dört kısım iri çakıla bir kısım kuru kil ilâve ederek bir ölçüde başarı sağlayabilirsiniz.

Yukarıda izah edilen ince çakıl tabakasından oluşan üst tabaka yerine bir tarmakadam tabakası kullanabilirsiniz. Drenaj tabakası veya hattına ihtiyaç duyulmayan hallerde temel tabakası olarak tesviye edilmiş bir çakıl tabakası gereklidir. Bu temel tabakası üzerine önce 2,5-5 cm kalınlığında kaba bir tarmakadam seriniz ve bu tabakayı yanlardan yol eksenine doğru hafifçe yükselen bombeli bir duruma getirerek en az 5 cwt ağırlığındaki bir silindirle sıkıştırınız. Bunun üstüne yaklaşık 2,5 cm kalınlığında bir tarmakadam tabakası getiriniz ve bunu da ağır bir silindirle silindirleyiniz.

Asfalt, bir ölçüde benzer materyaldir; ancak asfalt sıcak dökülür ve dolayısıyla özel ekipmana ihtiyaç gösterir. Bu kaplama, tarmakadandan daha solid ve geçirimsiz bir yüzey oluşturur ve daha pahalıdır. Asfalt kalınlığı asgari 2,5 cm olmalıdır.

Yapımı daha masraflı olmasına rağmen çok hizmet veren vasıta yollarından birisi de beton yoldur. Bu yollar, doğal görünüşü nedeniyle, birçok insan için çekici değildir. Ancak bugün çekici olan beton yollar da mevcuttur. Bir vasıta yolu için 10 cm kalınlığında bir beton tabakası gereklidir.

Yaya yolları veya patikalar, hiçbir zaman 90 cm den daha dar olmamalı; ancak eğer sahanız müsait ise daha iyisi 120 cm olmalıdır. Bu genişlik tekerlekli bir el arabasının ve benzeri diğer araçların kolaylıkla geçişi için elverişlidir. Yaya yolları daima sağlam ve kuru olmalıdır. Bu yolları daha ziyade düz yapınız; zira ancak bu takdirde zevkli bir yürüyüş mümkündür. Yol genişliği 120 cm den daha geniş olduğunda yüzeyel akışla yağış sularının yoldan uzaklaşmasını temin için yol eksenini kenarlara göre biraz yükseltiniz.

Yaya yollarının inşa prensipleri, vasıta yollarınınki ile aynıdır. Fakat bu yollar daha dar olduğu için daha az temel derinliğini ve drenaj materyalini gerektirir.

Yaya yollarının en önemli dizayn elementlerinden birisi eğimdir. Yayalar için en rahat boyuna yol eğimleri normalde %1-3, en fazla %5 dir. %5 den daha dik eğimlerden kaçınınız. Kar ve buzlanma probleminin sözkonusu olmadığı yerlerde maksimum boyuna yol eğimi %10 dur. Kar ve buzlanmanın sözkonusu olduğu hallerde ise maksimum eğim %6 dır.

Yaya yollarında enine eğim %3 den az olmalıdır. Enine eğimin bu değerden fazla olması dikkat çekici ve yayalar için rahatsız edici olur.

Bir yol, bir seviyeden diğer bir seviyeye ulaşırken, merdiven gerektirebilir. Bahçe merdivenleri bina içinde kullanılan merdivenlerden oran bakımından daha büyük olmalıdır. Tavsiye edilen maksimum basamak yüksekliği 38 cm lik basamak genişliği için 15 cm dir.

Emniyet bakımından, merdivenleri iki veya daha fazla basamaklı olarak yapınız. Tek bir basamak, farkedilmez ve tehlikeli olabilir. Dokuz basamaktan sonra sahanlık ile aralık veriniz.

Rampa eğimine gelince, arzu edilen eğim oranı %6 dir. Bu eğim tekerlekli çocuk arabalarının ve yaşlıların kolaylıkla geçişi için elverişlidir. Rampa eğimini maksimum %10 olarak kullanınız; ancak bu eğimde son derece zorluklarla karşılaşmanız mümkündür.

Çitler : Bahçenizde hiç değilse kuvvetli rüzgârlardan korunmak ve gizliliği temin etmek için bir canlı çit kullanabilirsiniz. Ancak bahçeniz çok küçük ise, muhtemelen orman sarmaşığı, hanımeli veya benzeri tırmanıcılarla örtülü ilginç bir kuru çit alternatif tercihiniz olabilir. Bahçenizin farklı seksiyonlarını uzun boylu herdem yeşil canlı çit bitkileri ile çevrelemeyi hiçbir zaman düşünmeyiniz; çünkü bu bitkiler diğer bitkilerin bol güneş almasına ve havalanmasına mani olacaktır.

Çoğu insanlar sadece tek bir bitki türünden oluşan bir çiti tercih eder, fakat başkalarına karışık bir çit hayli cazip gelir. Ancak, hiç şüphe yok ki, eğer karışık

çiti tercih ediyorsanız bütün bitkileri benzer karakterde seçiniz. Bazı çit türleri aşağıda belirtilmiştir.

Kurtbağrı (Ligustrum) : Bu bitki çit amaçlı olarak yaygın bir biçimde bolca kullanılır. Çünkü, ucuzdur, çok hızlı büyür, rüzgâra karşı dayanıklıdır; makasa gelir, her toprakta ve şartta yetişir. Problemlidir. Bir mevsimde asgari iki kez kesilmesi gerekir. Şiddetli kışlarda, özellikle fakir topraklarda veya kesim işlemi ihmal edildiğinde yaprakları çoğunlukla seyrelir.

Hernekadar kaliteli çit yapma özelliklerine sahip değilse de Ligustrumu, en kötü şartlar altında bitkilendirme için en iyi bir seçim olarak düşününüz.

Kayın ve gürgen : Bugün herhalde en popüler çit bitkisi kayındır. Kireç dahil bütün topraklarda yetişir. Sık kesime dayanıklıdır. Yaprakları ile iyi bir rüzgâr perdesidir. Gürgen de aynı vasıflara sahiptir.

Çoban püsküllü (ilex) : Hiç şüphe yok ki, en ilginç herdem yeşil çiti ilex oluşturur. Ancak, pahalı ve çok uğraşı isteyen bir çittir. Gümüşü ve altını yapraklı çok sayıda varyetesi mevcuttur.

Koniferler : Çit amacıyla kullanılan koniferler hızlı bir şekilde iyi bir büyüme yapar. Bunların mahzuru, bitkiler 15-20 yaşına ulaştığında, en iyileri bile alttan itibaren çıplaklaşmaya meyyleder. Fakat bu yaşlara kadar ilginç çitler yapar. Bu bitkilerin en uygunları şunlardır: *Chamaecyparis lawsoniana*, *Thuja lobbii*, *T. occidentalis*, *Cryptomeria japonica elegans*, *Tsuga canadensis*, *Pseudotsuga douglasi*, ve *Cupressus leylandii*'dir (Pearson 1968).

Porsuk (Taxus) : Bu sabırsız çağda uygun değildir. Çünkü büyümesi yavaştır. Porsuk kireç dahil her çeşit toprakta yetişir ve son derece dayanıklıdır. Çeşitli şekiller vermek ve budama sanatını uygulamak için en ideal bitkidir. 60 cm den 6.0 m ye ulaşan yüksekliklerde birinci sınıf bir çit elde etmek mümkündür. Ancak, hemen belirtmek gerekir ki, hayvan otlatılması yapılan yerler için porsuk çiti son derece tehlikelidir; zira bu bitki zehirlidir, dolayısıyla bu çit tesisinde dikkatli olmak zorunludur.

Cotoneaster : Bu bitkinin bazı türleri çit tesisi için çok elverişlidir. Örneğin *Cotoneaster simonsii*, 150 cm ve daha az yükseklikte dar bir çit arzu edildiğinde özellikle uygundur.

Ateş dikenini (Pyracantha) : Çiçekli ve meyvalı güzel görünümlü bir çit elde etmek için doğal büyümesi serbest bırakılır veya budanır.

Bu amaçla *Pyracantha rogersiana* ve *P. yunnanensis* uygundur. *P. coccinea* var. *lalandii* de bu amaçla elverişli bulunmaktadır.

Pittosporum : Özellikle *Pittosporum tenuifolium* ve *P. tobira* oldukça iyi bir çit oluşturur.

Ayrıca, çit bitkisi olarak *Lonicera nitida*, *L. pileata*, *Erica darleyensis*, *Santolina incana*, *Berberis stenophylla* ve *B. darwinii*, *B. coccinea*, *B. X. irwinii*, *B. thunbergii* ve *B. wilsonae*, *Elaeagnus macrophylla*, *E. pungens* ve *Buxus* gibi bitkiler mükemmel çit oluştururlar. Keza *Escallonia macrantha* batı ve güney kesimlerde birçok çit bit-

kisi ile eşit vasıflar arzeder. Rüzgâra dayanıklı ve deniz kıyısı için de elverişli olan *Escallonia* parlak yapraklı ve pembe çiçekleri ile çok ilginç bir çit teşkil eder.

K A Y N A K L A R

- BRETT, W.S., 1962: *Planning Your Garden... How to Design and Construct It...* Ward, Lock and Co., Limited, London.
- ECKBO, G., 1956: *The Art of Home Landscaping*, F.W. Dodge Comporation, New York.
- LANDPHAIR, H.C., 1979. *Landscape Architecture Construction*. Elsevier New York - Amsterdam - Oxford.
- McKENNA, P.J., 1953: *Small Home Landscaping*. ARCO Publishing Company, Inc. New York.
- PEARSON, C.E. 1968: *Everyday Gardening*. Ward Lock and Co. Limited, London and Melbourne.
- SEÇKİN, Ö.B. 1985: *Bahçe Tanzimine Dair Teknik Bazı Hususlar* İ. Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 35, Sayı 1.
- SEÇKİN, Ö.B. 1985: *Peyzaj Yolu Kavramı ve Dizayn Esasları* İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 35, Sayı 2.
- SEÇKİN, Ö.B. 1985: *Park ve Bahçe Düzenlemede Yollar ve Kaplama Tipleri* İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 35, Sayı 4.
- SUNSET 1968: *Landscaping for Western Living*. Lane Books, Menlo Park, California.
- WHITEHEAD, G.E. 1966: *Garden Design and Construction*, Faber and Faber 24 Russell Square, London.